

> > Окреслення проблеми повеней

Через особливе поєднання географічних властивостей, якими характеризується західний регіон України та басейн верхів'я річки Тиси, що охоплює частину території Угорщини, Румунії, Словаччини та України, повені тут є руйнівним, проте частим явищем.

Річки Тиса, Тарак та Талабор течуть по пагористій або гірській місцевості, де щороку випадає значна кількість опадів. Повеней можна очікувати у будь-яку пору року, окрім, мабуть, відносно сухих місяців серпня та вересня. А наприкінці зими загроза повеней особливо зростає, оскільки рівень води в основних річках та їхніх притоках підвищується через танення снігів. У поєднанні з сильними опадами це може призвести до підйому рівня води на десять метрів. Ситуація ускладнюється тим, що скута кригою земля не може поглинати велику кількість води, що утворюється внаслідок танення снігів.

Викликані таким чином повені розмивають автошляхи та залізничні колії, руйнують житлові та службові приміщення, шкодять сільськогосподарським угіддям та завдають збитків природній флорі та фауні. До того ж вода, що виходить з берегів, змиває верхній шар ґрунту, каміння та будівлі, вириває з корінням рослинність.

Хоча на річці у районі повеней було зведено три захисних дамби, їх недостатньо, щоб стримувати велику кількість опадів у вигляді дощів.

Закарпатський регіон багатий на природні ресурси, які становлять основу життєдіяльності місцевого населення. Тамтешні пасовиська та луки багаті на рослинність та придатні для культивування сільськогосподарських рослин, а наявність великої кількості соляних шахт є важливим промислом місцевого населення. Високогір'я вкриті лісами, завдяки чому регіон має великі запаси деревини для застосування у будівництві, виробництві меблів та створенні цінних різьбярських виробів. У своєму щоденному житті місцеві мешканці, чи то фермери, ремісники або торгівці, цілком покладаються на природні ресурси. Однак сильні повені, що регулярно трапляються у регіоні протягом останніх десятиліть, суттєво шкодять способу життя місцевого населення. Повені мають серйозні та тривалі наслідки для місцевих жителів, які втрачають рідних та майно, а також для довкілля.

Бліц-інтерв'ю Д-р Золтан Балінт, > > керівник Спеціальної експертної групи

За специфікою вашої роботи ви стикаєтеся з проблемами та труднощами погодання наслідків повеней. На вашу думку, чи дасть цей проект під проводом НАТО у майбутньому позитивні результати для Закарпатської області?

Як свідчить мій досвід, проблеми повеней залишаються нагальними, і люди досі потребують допомоги у разі таких серйозних стихійних лих. Цей проект також продемонстрував, що добра воля світової спільноти та прагнення допомогти у вирішенні цієї проблеми, зокрема, з фінансової токи зору, є цілком реальними. Якимось чином мають бути вироблені механізми можливого розв'язання цієї проблеми. Я переконаний, що у рамках нашого проекту вдалося зробити перші важливі кроки у цьому напрямі.

Бліц-інтерв'ю > > Полковник Іван Ронсс, керівник проекту

У проекті беруть участь загалом дванадцять країн, які виділяють фінансування та/або надають фахівців. Чи вважаєте ви цей факт одним із головних збутиків даної ініціативи?

Країни, що беруть участь у проекті, добровільно надали досвідчених та висококваліфікованих фахівців у галузі боротьби з повенями та оповіщення населення. Фахівці з багатьох країн увійшли до складу активної робочої групи, здатної діяти ефективно та максимально гнучко. Я переконаний, що усі експерти, які взяли участь у проекті, набули нового досвіду та багато чого навчилися від своїх колег. Завдяки цьому проекту було також закладено основу багатонаціональної спільноти спеціалістів, які у майбутньому зможуть надавати консультації щодо ліквідації наслідків повеней. Нині завершено перший етап проекту, яким передбачалося укладення ґрунтового оціночного звіту із практичними рекомендаціями стосовно втілення у життя заходів із контролю та оцінки ризику повеней. За наявності необхідних ресурсів невдовзі має розпочатися другий, практичний, етап проекту.

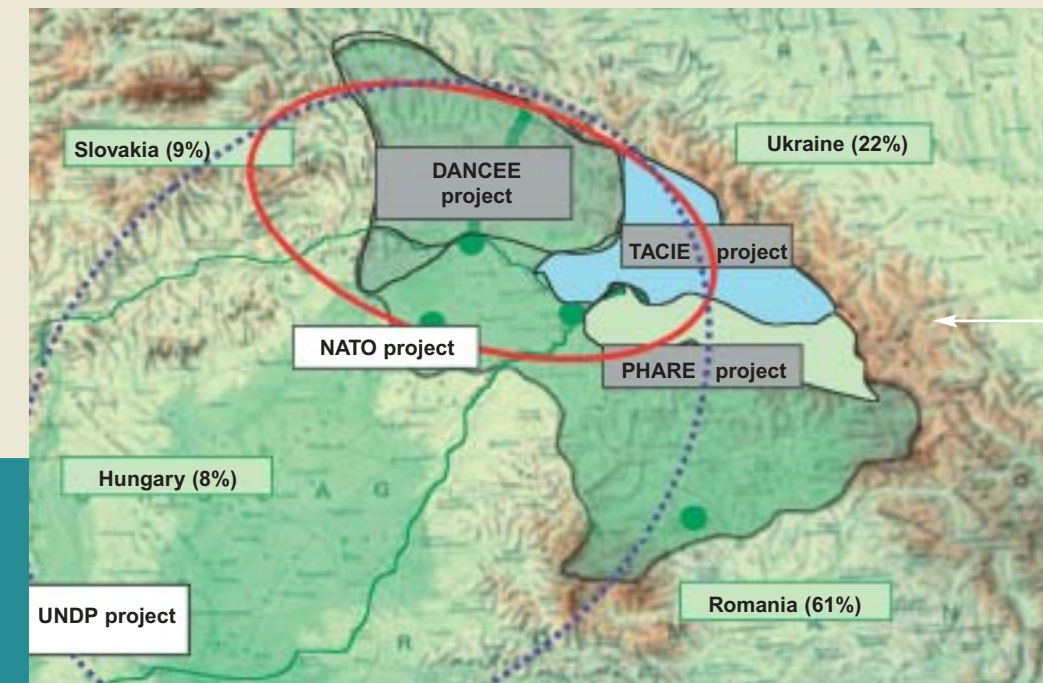
Додаткову інформацію можна знайти:

- Веб-сторінка НАТО: www.nato.int
- Планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру: www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0809.htm
- САКЦРК: www.nato.int/eadrcc/home.htm
- Партнерство заради миру (ПЗМ): www.nato.int/pfp/pfp.htm
- Відносини Україна -- НАТО: www.nato.int/pfp/nato-ukr.htm

Запобігання повеням в Україні

Протягом останніх кількох десятиліть Закарпатська область України чотири рази потерпала від сильних повеней, що спричинили жертви серед місцевого населення та завдали значних матеріальних збитків. До того ж з кожним роком наслідки повеней, які у свою чергу спричиняли зсуви ґрунту та селеві потоки, ставали дедалі катастрофічнішими. Прагнучи розв'язати цю серйозну проблему, що виникала знову і знову, український уряд висунув пропозицію започаткувати пілотний проект щодо запобігання та ліквідації наслідків повеней в Україні. Оскільки планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру та готовність до катастроф є одним із ключових напрямів співробітництва, окреслених Хартією про Особливе партнерство між Україною та НАТО, Альянс взяв на себе фінансування та координацію першого етапу проекту. Цей проект не лише приніс Україні безпосередню практичну користь, але й відіграв важливу роль стосовно вдосконалення та розширення відносин Україна -- НАТО.

Райони, де проводилися різні міжнародні проекти з мінімізації наслідків повеней

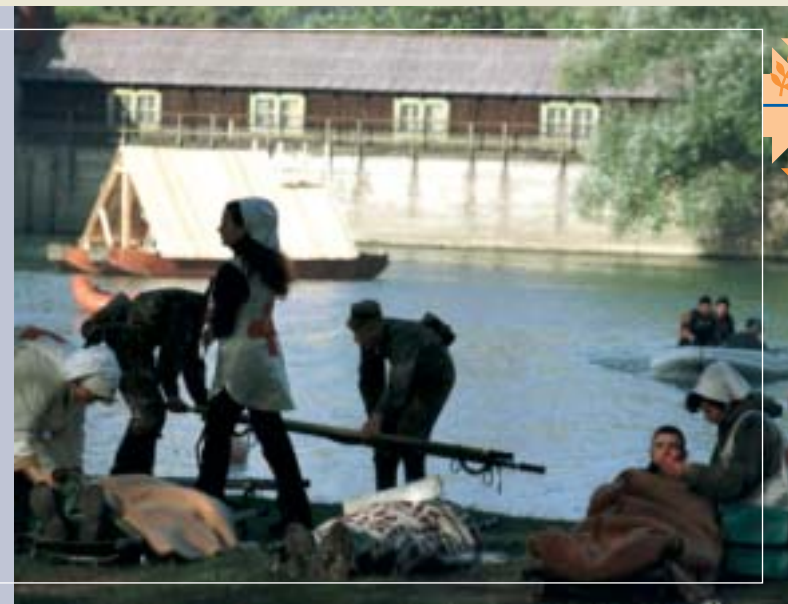
Чи знаєте ви?

Регіон України, що періодично потерпає від повеней, має офіційну назву Закарпатська область (англійською мовою: "Transcarpathia") та займає північно-східну частину Карпат. Закарпатська область є офіційною адміністративно-територіальною одиницею України з 22 січня 1946 року. Територія області становить 12 650 км², 80 відсотків території становлять гори, і 20 відсотків -- рівнини. Загальна кількість населення -- майже 1,2 млн. осіб.

Запобігання повеням в Україні

> > Роль НАТО у галузі ліквідації наслідків катастроф

Розширюючи мережу практичної співпраці між НАТО та країнами євроатлантичного регіону, країни -- члени НАТО та країни-партнери запроваджували заходи, які мали на меті поліпшити їхню спроможність ефективно взаємодіяти у галузі планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру та ліквідації наслідків стихійних лих. 29 травня 1998 року був ухвалений політичний документ "Поглиблення практичної співпраці у галузі проведення міжнародних операцій з подолання наслідків катастроф", який створив засади подальшого розширення співробітництва у цій галузі. Організуючи семінари, практичні заняття, навчання та тренування, країни -- члени НАТО та країни-партнери мають змогу співпрацювати з питань здійснення спільного планування та вироблення процедур, а також розвитку інфраструктури, необхідної для ефективного та якісного проведення операцій з реагування на кризи у майбутньому. Бурхливий розвиток співпраці у галузі планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру та готовності до катастроф сприяв тому, що цей напрям співробітництва став найбільш масштабним невійськовим компонентом Робочої програми ЛПартнерство заради миру" (ПЗМ). Конкретним здобутком у галузі планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру та готовності до катастроф стало заснування у травні 1998 року Євроатлантичного координаційного центру реагування на катастрофи (ЄАКЦРК). Центр, основною роллю якого є здійснення координації пропозицій щодо надання допомоги з боку держав НАТО та країн-партнерів у разі катастроф на євроатлантичному просторі, працює у тісній взаємодії з іншими міжнародними організаціями з надання допомоги.

Внаслідок сильних повеней, що сталися у 1998 році, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи офіційно звернулося до НАТО за допомогою. Прохання України одразу знайшло відгук, і ЄАКЦРК мобілізував необхідні ресурси, щоб здійснювати ефективне управління міжнародною операцією з надання гуманітарної допомоги, яку запропонували країни-партнери у євроатлантичному регіоні.

Чи знаєте ви?

Внаслідок повеней 1998 року:

- > 17 осіб загинуло;
- > 21 000 осіб довелося евакуювати з міст та сіл;
- > 2 877 житлових будинків було пошкоджено, а 2 695 -- зруйновано;
- > 48 мостів було пошкоджено та 12 -- зруйновано;
- > майже 100 000 гектарів землі було затоплено.

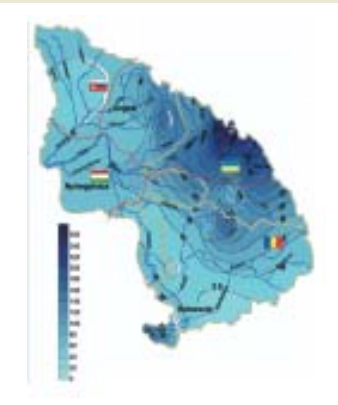

Загальний огляд проекту

Відносини між Україною та НАТО сягнули нового рівня, коли у 1997 році у Мадриді була підписана Хартія про Особливе партнерство між Україною та НАТО. Україна та НАТО співпрацюють з широкого кола питань, зокрема таких, як оборонна реформа в Україні, наука та технології й економічні аспекти безпеки, організовуючи семінари, засідання робочих груп та втілюючи в життя практичні проекти.

У грудні 1997 року Україна та НАТО підписали Меморандум про Взаєморозуміння у галузі планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру та готовності до катастроф, таким чином засвідчивши, що цей напрям співпраці є одним з найбільш пріоритетних. У Меморандумі йдеться: "Співпраця між сторонами буде насамперед спрямована на обмін інформацією, експертними знаннями та досвідом шляхом організації семінарів, практичних занять та пілотних проектів у галузі оцінки ризиків, запобігання катастрофам, вдосконалення регіонального потенціалу у галузі ліквідації наслідків катастроф та планування з метою розробки картографічної системи відображення природних небезпек з метою моделювання оцінки ризиків". Консультації стосовно змісту та масштабів співпраці у цій галузі стали невід'ємною частиною регулярних контактів між Україною та НАТО у рамках загальних програм співробітництва.

Спільний пілотний проект Україна -- НАТО щодо готовності до повеней та ліквідації їх наслідків є вагомим прикладом практичних ініціатив у галузі планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру. Цей проект був ухвалений Вищим комітетом НАТО з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру 2 лютого 2001 року. Його основна мета полягає у вдосконаленні системи раннього оповіщення населення стосовно повеней та мінімізації їх наслідків в усьому районі басейну річки Тиси, щоб звести нанівець негативний вплив цього природного явища.

Щорічна кількість опадів у закарпатському регіоні перевищує 1 600 мм. На цій карті можна побачити кількість опадів, що випали у регіоні за кілька днів до катастрофічних повеней 2001 року. Так, було зафіксовано 250 мм опадів протягом трьох днів і 34 мм опадів протягом лише двох годин.

Під час повеней у березні 2001 року рівень води перевищив минулі максимальні позначки майже на 1,1 метри. Внаслідок цієї повені загинуло дев'ятеро осіб, було знищено 1 924 житлових будинки, довелося евакуювати 4 948 місцевих мешканців, було зруйновано 17 мостів та пошкоджено 52,7 км автошляхів.

Перший етап проекту мав на меті визначити конкретні недоліки в існуючій системі боротьби з повенями, здійснити оцінку та перевірку відомостей та розробити план робіт у рамках наступного, другого, етапу проекту. НАТО сформувало Спеціальну експертну групу, яка мала на меті укласти оціночний звіт з практичними рекомендаціями щодо можливостей вдосконалення системи прогнозування повеней, а також боротьби з ними та раннього оповіщення населення. Окрім двох виїздів на місце для збору дослідниками необхідної інформації, було здійснено облік наявних ресурсів та проведено попередню оцінку чинних планів та процедур на випадок надзвичайних ситуацій. Було також проведено кілька засідань експертів, під час яких вони мали змогу обмінятися думками та обговорити труднощі, що виникали в процесі запровадження проекту.

У рамках першого етапу пілотного проекту експертна група відвідала українські станції гідрологічного та метеорологічного спостереження, щоб скласти думку про ефективність їхньої роботи та практичні можливості. Інформація, яку передають фахівцям з питань боротьби з повенями зі станцій, як та, що зображена на фото, відіграє ключову роль у плані здатності передбачати майбутні повені.

До складу Спеціальної групи експертів були включені представники як країн -- членів НАТО, так і країн-партнерів, а саме: Бельгії, яка виконувала роль провідної держави, Чеської Республіки, Німеччини, Угорщини, Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини, Швеції, Швейцарії, України та США.

У рамках цього етапу проекту було визначено шість основних аспектів, на яких належало зосередити увагу, а саме:

- По-перше, фахівці мали вивчити чинні правові та інституційні засади системи подолання наслідків та реагування на повені в Україні, щоб ліпше пристосувати її до сучасних стандартів із урахуванням новітніх технологій;
- По-друге, треба було вдосконалити загальну систему збору даних та інформації з питань, пов'язаних з повенями, щоб зробити її якомога розвиненішою та завжди готовою для застосування фахівцями з питань боротьби з повенями;
- По-третє, вони мали проаналізувати функціонування неавтоматизованих мереж гідрологічного та метеорологічного спостереження з метою гарантування правильності їх роботи та відповідності стандартам, прийнятим в усьому світі;
- По-четверте, слід було оцінити регіональну систему контролю та прогнозування повеней, яку спільно використовують Угорщина, Словаччина та Україна, а також дослідити можливість поширення цієї системи на інші країни та організації;
- По-п'яте, фахівці мали дати оцінку наявності та ефективності систем подолання наслідків повеней в Україні, зокрема з таких аспектів, як визначення регіонів та груп населення, що найбільш вірогідно можуть постраждати від повеней, засоби оповіщення населення щодо можливих або очікуваних повеней та плани ліквідації їх наслідків;
- І, нарешті, фахівці мали оцінити систему реагування на повені, що існує в Україні, маючи на увазі плани евакуації населення, управління матеріальними та людськими ресурсами, канали передачі інформації тощо, а також їхню відповідність міжнародним стандартам.

> > Співпраця заради досягнення результатів

У рамках проекту співпрацювали понад сорок фахівців у галузі боротьби з повенями та ліквідації наслідків надзвичайних станів з дванадцяти різних країн. Іноді вони діяли за складних умов, прагнучи досягти спільної мети -- знайти якомога ліпший спосіб розв'язання проблеми повеней в Україні. Спеціально створеній експертній групі вдалося розробити комплекс практичних рекомендацій, якими українські колеги мають керуватися, готуючи пропозиції стосовно другого етапу проекту, які будуть згодом представлені міжнародним фінансовим організаціям та установам з питань розвитку. Оціночний звіт віддзеркалює відмінні результати практичної співпраці, яку було розвинуто між країнами -- членами НАТО та країнами-партнерами у рамках втілення цієї важливої регіональної ініціативи.

Очікується, що внаслідок проведення другого етапу проекту та у разі успішного запровадження рекомендацій фахівців Спеціальної експертної групи в Україні буде створено потужну систему боротьби з повенями. Фахівці, які плануватимуть та розроблятимуть її, зможуть застосовувати висновки оціночного звіту, щоб встановити в Україні найсучасніші мережі гідрометеорологічного контролю, які забезпечуватимуть супутникову зйомку небезпечних ділянок у режимі реального часу, визначатимуть найбільш уразливі перед повенями райони, а також укладатимуть карти районів, де спостерігається тенденція до зсувів ґрунту. Доступ до цієї інформації буде своєчасно наданий відповідним регіональним та національним керівним структурам для використання з метою розробки нових та вдосконалення існуючих систем подолання наслідків надзвичайних ситуацій, що насамперед допоможе рятувати людське життя та власність у разі повеней у майбутньому.

> > Розширення проекту

Оціночний звіт, укладений Спеціальною експертною групою НАТО, не лише становить основу запровадження практичної частини проекту, але також містить конкретні настанови для країн регіону, які можуть потерпати від повеней і бажали б у перспективі запровадити подібні проекти у районах з найбільш високою ймовірністю повеней. До того ж у рамках проекту три сусідніх країни мали нагоду узгодити між собою національні системи боротьби з повенями та процедури реагування на надзвичайні стани. З метою здійснення обміну думками та поширення інформації було також організовано кілька семінарів, у яких взяли участь фахівці, представники урядових структур, громадських організацій та багатьох інших зацікавлених установ.